

SJAJ SAKRAMENTALNOGA BILJEGA

MARTIN KIRIGIN
Čokovac - TKON

UDK 265.4
Stručni članak

Tko razmišlja o stanju i uzrocima zašto se - općenito po svijetu, a posebno kod nas - koncilaska liturgijska obnova premalo i uglavnom površno provodi, lako će uvidjeti da je tome najviše krivo naše površno poznavanje vjere, dotično najdubljih vjerskih istina i zbilja. Kao što je čuveni teolog i kardinal Franzelin volio ascetske knjige s mnogo teologije, dotično se bojavao takvih asketskih spisa koji nisu prožeti teološkim načelima i vrednotama, tako se isto može reći ako se govori i piše o liturgiji bez dubljega poznavanja teologije, ponajviše njezine *sakramentologije*.

Suvremena je liturgijska obnova teološki pripremljena od par znanstvenika na čelu s J.A. Moehlerom (1796-1838). Osobito je poželjno da kod nas ne padne prst prašine na čuveno djelo "Slave Božje milosti", što ga je napisao J. Scheeben i na hrvatski preveo Alaupović (Sarajevo, 1908). Mnogo nam je bliži i konkretniji R. Guardini sa svojom konstatacijom: "Crkva se budi u dušama" i s toliko svojih knjiga s tim u vezi. Potvrdilo je to i vrhovno *crkveno učiteljstvo* kad je Pio XII. izdao godine 1943. encikliku "Mystici corporis", a onda 1947. "Mediator Dei"; najprije o Kristovom otajstvenom Tijelu - Crkvi, a zatim o liturgiji.

Tek onaj tko se trudi shvatiti i proživljavati Crkvu kao otajstveno *Tijelo Kristovo*, a liturgiju kao bitan, nutarnji život toga tijela, malo će pomalo uvidjeti što sve može pronaći u cjelokupnoj liturgiji, a posebno u njezinoj srži, presvetoj euharistiji. Po njoj je doista liturgija "vrhunac kojemu teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga" (SC 10).

1. Važnost znakovitosti

Uza svu nedokučivu i neopisivu veličinu euharistijske žrtve i njezina žrtvenog blagovanja, ipak se uvijek iznova valja vraćati na *početak* božanskoga života u nama. O tome imamo malenu, a vrlo vrijednu, knjižicu: V. BERNADOT, *Od euharistije k presvetom Trostvu*, Zagreb 1932. U jednom je predavanju uz 25. obljetnicu spomenute konstitucije o liturgiji rečeno: *Dobro smo bili započeli, ali nismo tako nastavili. Kod toga se mislilo kako smo u*

Hvaru na Prvom liturgijskom kongresu god. 1936. (!) održana dva prva temeljna predavanja: "Kristova punina u njegovu otajstvenom tijelu" (L. Bajić) i "Posvećeni laički nosioci Kristova svećeništva" (R. Patè). Ovaj drugi je naveo tvrdnju dubokog teologa De la Taille: "Sva je Crkva svećenička. Krsni je karakter dioništvo svećeničke vlasti kojom se Krist posvetio Bogu za žrtvu. Svaki kršćanin, koji je u vezi s Kristom u Crkvi, pridružuje se barem habitualnom željom Kristu u prikazivanju Bogu jedine žrtve našega spasenja" (v. Zbornik "Croatia orans", Zagreb 1937, 45).

Jedna je naša benediktinka ukratko zapisala kako ona sa svojom zajednicom doživljava svakodnevnu euharistiju: "Slavljenje euharistijske žrtve vrhunac je dana u kojem se zajednica sastaje i sjedinjuje s Isusom, koji nam se u svetoj pričesti daruje i koji se udostojao učiniti nas *dionicima svoje žrtve*". Dotična nema sreću da svakoga dana prima pričest pod objema prilikama, ali joj je poznat br. 240. "Općeg ustrojstva Rimskoga misala": "Sveta pričest, što se tiče znaka, ima puni oblik kad se prima pod objema prilikama. U tom obliku savršenije se odsijeva znak euharistijske gozbe, jasnije se izražava odluka kojom je Novi i vječni savez potvrđen u Gospodnjoj krvi, a tako i veza euharistijske gozbe i eshatološke gozbe u Kraljevstvu Očevu" (a iz Nap. 68. se vidi da je taj nauk preuzet iz Upute Zbora obredâ "O štovanju euharistijskoga misterija" od 25. V. 1967).

Kod sastavljanja je toga dokumenta vodstveno sudjelovao C. Vagaggini, o kojemu mi je glavni organizator suvremene liturgijske obnove A. Bugnini rekao da je to "teolog cijele obnove". On je 1957. g. napisao veliko djelo "*Il senso teologico della liturgia*", koje je izišlo u mnogo izdanja i prijevoda. Značajno je da on nakon uvodnog poglavlja ima vrlo opširno drugo (30 -152) s ovim podnaslovima: Liturgija kao skup zamjetljivih znakova, Liturgija ... učinkovitih znakova, Liturgija ... znakova posvećenja i Crkvenog kulta, Pojam liturgije i misa kao sveobuhvatno ostvarenje i izražavanje čitave liturgije.

Iz tih navoda slijedi da misu i općenito liturgiju možemo doživljavati tek i *preko znakova*. Dakako, euharistija kao sakrament nije samo vidljiv znak nevidljive milosti ustanovljen od Isusa Krista, već je Isus pod posvećenim prilikama kruha i vina bitno prisutan, i zato je euharistija sakrament svih sakramenata, od koje prema svetom Tomi svi sakramenti potječu i k njoj vode. Dva smo dana prije korizme u Časoslovu imali kako sv. Grgur Nisenski biblijski tekst: "Mudracu su oči u glavi" (Prop 2,14) tumači: "Veliki je sv. Pavao imao oči u glavi (radije: u Glavi) kao što ih imaju i drugi koji su veliki kao i on, svi naime, koji u Kristu žive, kreću se i opstojе." Tu su jasno povezane zbilje Kristova otajstvena tijela i euharistijskog blagovanja.

Sva se liturgija sastoji od znakovitosti *tvari* koja je prijeko potrebna za sve sakramente. Bez barem polijevanja vodom nema krštenja, bez kruha i vina nema euharistijske žrtve i njezina blagovanja, itd. Za sve je sakramente isto tako prijeko *potreban lik* (forma) koji se sastoji od Kristom određenih riječi, za koje je poznat Augustinov izričaj: *Accedit verbum et fit sacramentum* - Pristupa riječ i postaje sakrament. Tvrdnja nekako ukazuje da je, ne dogmatski već egzisten-

cijalno, sakramentalna tvar u prednosti pred likom koji k njoj nadolazi. Zato, koliko se važnosti podaje Isusovim riječima, treba poznavati i sebi uvijek iznova osvješćivati značenje sakramentalnih znakova. Tu još uvijek mogu mnogo pomoći Guardinijevi "Sveti znakovi" (Zagreb, 1934), a bilo bi vrlo korisno kad bi netko na hrvatski preveo i izdao što je o njima napisao celovški biskup E. Capellari, koji je u Austrijskoj biskupskoj konferenciji referent za liturgiju, omladinu i kulturu.

Tri sakramenta, osim znakovitosti svoje tvari, utiskuju poseban *neizbrisiv biljeg* koji dotične primaocce još na izvanredan način čine sudionicima Kristova svećeništva. Krist je naš jedini i vječni Veliki svećenik te samo on može ljudima udijeliti tu počast i povlasticu da u njemu i po njemu budu nosioci njegova svećeništva: Usp. Izl 19,6; 1 Pt 2,9; Otk 1,6. Temeljna je zbilja da taj biljeg općega, krsnog svećeništva dobivaju svi koji se krste, a sakrament im svete potvrde na taj biljeg još utiskuje novi koji ih, uz sve drugo, još više osposobljava za sudioništvo u Kristovu svećeništvu. Krist je za svoju Crkvu odredio hijerarhijsko ustrojstvo i da se apostolski slijed prenosi posebnim sakramentom svetoga reda. Teško je reći po čemu se to ministerijalno svećeništvo "bitno, a ne samo stupnjem" (LG 10) razlikuje od krsnog svećeništva, ali je očito da se to zadnjih stoljeća u teoriji i praksi previše isticalo. No, kako nema Božjega naroda bez hijerarhije tako isto nema hijerarhije bez Božjega naroda. Stoga je od neprocjenjive važnosti za suvremenu liturgijsku obnovu da se što bolje upozna i vrednuje sve bogatstvo temeljnoga sakramentalnog biljega koji je zauvijek utisnut u kršćaninovu dušu.

2. Otački nauk o neizbrisivu biljegu

Sv. Efrem (306.-373.) se u himnu o maslini i ulju izražava: "Duha Svetoga je dar ono ulje koje mu služi i uza nj prijanja kao učenik, i kojim se označuju svećenici i (svi) pomazani. Duh Sveti utiskuje svoj znak svojim ovcama. Kao što prsten utiskuje svoj znak u vosak, tako otajstveni Duh Sveti kod krštenja utisne svoj pečat, i tako su ovce na krštenju označene" (*Echiridion patristicum* /dalje EP/, 711). U malo se tih riječi nalazi više prispodoba. Duh Sveti se dijeli *pomazanjem*, a to se vrši blagoslovljenim maslinovim uljem. Dotični ga pomazanik prima koliko je poučljiv učenik i kao takav sluša nadahnuća Duha Svetoga. Stari su vladari svoje odluke potvrđivali pečatnim prstenom s ruke. (Usp. Est 3,10), ali se nikakva zemaljska povlastica ne može mjeriti s darovima Duha Svetoga. Svi kršćani spadamo u stado Dobroga pastira, a i na Posljednjem će sudu imati znak što su ga primili na krštenju.

Sv. Ćiril Jeruzalemski (313.-386.) u svojim čuvenim katehezama piše: "Kod odabiranja mladića za vojsku ispituje se njihova dob (podobnost) i tijelo. Tako Gospodin ispituje duh (nakanu) unovačenih i kod koga otkrije skriveno licemjerje, toga odstrani od prave vojske kao nepodobnoga; koga pak nađe sposobnim tome daje svoju milost. Ne daje svetinje psima (Usp. Mt 7,6), nego gdje vidi dobru nakanu, tu utiskuje spasonosan i udivljenja vrijedan biljeg, pred

kojim dršću đavoli i prepoznavaju ga anđeli ... Kao što pisar treba trsku za pisanje i ratnik koplje, tako je i vjernicima potrebna milost ... O Bogu ovisi dati tu milost, o tebi da je primiš i uzdržiš. Nemoj milost podcjenjivati zbog toga što je darovana, nego primivši je radije je bogobožno (oprezno) čuvaj” (EP, 808). Osim plaćenih vojnika u svako je vrijeme bilo i elitnih četa u koje su bili unovačeni samo posebno odabrani. Biskup ovdje govori svima kršćanima koji do smrti moraju vojevati *duhovni boj* (usp. Ef 6,10-17). Božanski pomazanik Krist i njegov Duh su naša jakost i pobjeda. U 4. mistagoškoj katehezi sv. Ćiril psalmistovim riječima: “Uljem mi glavu mažeš” (Ps 22,5) dodaje: “Ulje ti je pomazalo glavu na čelu da po biljegu što ga imaš od Boga postaneš Bogu posvećeni odsjev (odljev) toga biljega” (EP, 847). Sakramentalni je, dakle, biljeg nešto dinamično, djelotvorno i životvorno, ali uz prijeko potrebnu suglasnost i sudjelovanje onoga tko taj biljeg nosi na sebi.

Sv. Bazilije (330.-379.) u svojoj 13. homiliji o krštenju donosi cijeli niz izričaja koji govore o mnogovrsnim učincima temeljnog sakramenta: “Krštenje je zarobljenicima otkup, dužnicima otpust, grijehu smrt, duši preporođenje, svijetla odjeća, neizbrisiv biljeg, vozilo prema nebu, dar (božanskog) posinovljenja” (EP, 968). Ne zaboravlja on ni biljeg, ali je važno uživjeti se u stanje onih kojima krštenje pruža tako velike darove. I ovdje u nekom smislu učinak u mnogočemu ovisi o onome *tko dar prima* i kako ga prima. Kod djeteta za nekoliko godina ta suradnja s Božjim darovima obvezuje roditelje, kumove i župsku zajednicu krštenika.

Sv. Grgur Nazijanski (329.-389.) je održao više homilija na blagdan Svetih svjetlila, kada na Istoku slave Bogojavljenje i svečano se krsti. U jednoj od njih kaže: “Kao što nas je, dok nismo postojali, Bog stvorio tako nas je stvorene preoblikovao, i to božanskim žitkom (plasmom) koji nadilazi prvotnu tvar. To je biljeg onima koji idu na put, odraslijima blagodat, a od zla smalaksalaj ikoni ispravljanje” (EP,1011). Nakon što je istaknuo *nadmoćnost* nadnaravnoga reda nad naravnim, spominje mogućnost pada u ljudskoj slabosti, a putnički nas biljeg sjeća starih priča o nekom znaku po kojemu se putnici mogu međusobno prepoznati i nakon dugih lutanja. Značajno je: biljeg nas čini Božjom ikonom.

Apostolske konstitucije (oko god. 400.) ukratko opisuju sav obred krštenja i s njim povezane potvrde: “Najprije si pomazan sv. uljem. Zatim si kršten vodom i napokon označen pomazanjem, da krizma (ulje) bude sudioništvo Duha Svetoga, voda oznaka smrti, myron (ulje) biljeg ugovora” (EP,1233). Očito su uvijek bila *dva pomazanja*: katekumenskim uljem prije krštenja i krizmom nakon njega. Ne znam zašto je dopuštena mogućnost, i kod nas odmah prihvaćena, da se ispušta prvo pomazanje, a zadržalo se samo drugo koje se vrši i kod potvrde.

Serapionov sakramentarij (4. st.) ima odulju molitvu nad uljem kojim se mažu krštenici: “Bože moći, pomoćniče svake duše koja se tek obraća i tako se nalazi pod tvojom rukom Jedinorođenca, zazivamo te da po božanskoj i nevidljivoj snazi Gospodina i Spasitelja našega Isusa Krista izvršiš nad ovo ulje

božanski i nebeski čin (energeiam), kako bi kršteni i pomazani njim kao likom znaka Jedinorođenčeva križa - po kojemu su svladani Sotona i svaka protivna vlast - bili preporođeni i obnovljeni kupelju preporođenja, te i oni budu dionici dara Duha Svetoga, da potvrđeni tim biljegom budu utvrđeni i ostanu 'postojani i nepokolebljivi' (1 Kor 15,58), neoštećeni i neokaljani" (EP,1240). Uz sve ostalo, ovdje naglašeni staroegipatski spomen *križa* može nas podsjetiti na svo trpljenje kršćana ondje, sve do naših dana. Križ je znak trpljenja i pobjede, cjelovite Pashe.

Sv. Ambrozije (333.-392.), poučen istočnim Ocima, ima na Zapadu najviše tekstova o našem predmetu. U djelu o Duhu Svetom kaže: "Ako je u vodi koja milost, te nema od naravi vode nego od pristunosti Duha Svetoga ... Označeni smo Duhom od Boga. Kao što u Kristu umiremo (usp. Rim 14,8) i preporučamo se, tako smo označeni Duhom da uvijek nosimo njegov sjaj, lik i milost, a to je upravo duhovni biljeg. Iako se na tijelu označujemo slikom, u srcu se znamenujemo istinski da Duh Sveti u nama izrazi uzorak nebeskoga lika" (EP,1282).

U svojim čuvenim govorima "Otajstva" svetac poziva: "Stoga misli na to da si primio duhovni pečat - 'Duha mudrosti i razuma, Duha savjeta i moći, Duha spoznaje i pobožnosti, Duha svetoga straha' (Iz 11,2-3). Čuvaj što si primio! Opečatio te je Bog Otac, utvrdio te je Krist Gospodin i u tvoje srce stavio zalog - Duha. To te uči apostolsko čitanje (2 Kor 1,21-22)" (EP,1332). Prijevod je preuzet od M. Mandaca, našega ponajboljeg prevodioca i tumača Otaca. (AMBROZIJE, *Otajstva i tajne*, SB, Makarska, 213). On o *Božjem pečatu* piše: "Pavao također kaže da nas je Bog 'opečatio' (2 Kor 2,22). Stavio je na nas 'pečat', da bismo živjeli 'opečaćeni'. Jasno je da moramo poznavati smisao 'pečata' da shvatimo Apostolovu izreku. Gotovo je nemoguće pobrojiti sve predodžbe koje se redovito spajaju uz pečat" (Nav. dj. 56).

Sv. Augustin (354.-430.) slijedeći milanskog nadbiskupa govori potanje o pečatu utisnutu na vojniku ili robu, da se prepozna ako pobjegne (EP, 1619). Na mnogo mjesta ističe neizbrisivost sakramentalnoga biljega i prema tome sudbonosnu *odgovornost* njegova nošenja. Tako: "Na zaređenima ostaje sakramenat ređenja; Gospodnji sakramenat, jednom utisnut, zauvijek ostaje, pa i za sud" (EP, 1642). "Kraljevski se biljeg u čovjeku ne može mijenjati, niti ga odbacivati" (EP, 1713). "I kada se vjera izgubi, ne gubi se sakramenat (biljeg) vjere što se prima u kupelji preporođenja" (EP 1867). Valjda je najkorisnije ostati i vladati se u tom Augustinovu raspoloženju poniznosti i kajanja. A "znak vjere" pratit će nas i sjati i u prekogrobnom životu (molitva za pokojne u 1. euharistijskoj molitvi).

3. *Suvremeno i konkretno o sakramentalnom biljegu*

Otački navodi pokazuju da taj nauk spada u vjerski "poklad" (1Tim 6,10; 2 Tim 1, 12.14), što ga je Crkva dužna čuvati i njim se služiti do kraja. Kao vezu drevne starine i naših dana pogledajmo što općenito o sakramentima kaže

Rimski obrednik, izdan nakon Tridentinskoga sabora: "Nema u Crkvi Božjoj ništa svetije ni korisnije ni izvrsnije ni božanstvenije od sakramenata, što ih je Krist Gospodin naredio za spasenje ljudskome rodu" (vidi izd. Zagreb 1929, str.1). Šteta što je ljudska površnost, kao moralku u pretjeranu kazuistiku, liturge zavela da se npr. temeljni sakrament katkad dijelio u župskom uredu kod upisivanja djeteta i - Bože, prosti - kao usputnoga, posve privatnog krštavanja.

No, Bog nije zapustio Crkvu, Duh je Sveti u našem stoljeću preko Drugoga vatikanskoga sabora našem vremenu darovao liturgijsku obnovu koja, sa svim drugim pomagalima, treba *ponovno evangelizirati* Crkvu i po njoj cijeli svijet. Da je u nauku o sakramentima važan i neizbrisiv biljeg, što se prima kod triju konstitutivnih sakramenata, divno pokazuje br. 1121. novoga "Katekizma Katoličke crkve": "Tri sakramenta: krst, potvrda i sv. red podjeljuju, osim milosti, sakramentalni biljeg ili 'pečat' po kojemu kršćanin sudjeluje u Kristovu svećeništvu i pripada Crkvi prema različitim stanjima i službama. To suobličenje s Kristom i s Crkvom, ostvareno po Duhu, neizbrisivo je; u kršćaninu ostaje zauvijek kao pozitivno raspoloženje za milost, kao obećanje i jamstvo božanske zaštite i kao poziv na bogoštovlje i služenje Crkvi. Ti se sakramenti stoga ne mogu ponoviti. O svakom bi se tom izričaju mogao napisati poseban člančić. Zatim još, u vezi s ta tri sakramenta, o tako važnom biljegu govore br. 1272, 1304 i 1582.

Taj bi sadržajem bremenit tekst zaista trebalo potanje razmotriti i često se na njega vraćati. Osobito je važan za one koji se pripremaju na ređenje za đakone i prezbitere, da u prvom redu uvide veličinu biljega prvih dvaju sakramenata, te kako ih njihov *ne dijeli* nego još tješnje povezuje s Božjim narodom. Valjda su o tome poučeni ne samo u predavanjima o liturgiji nego, prema saborskoj odredbi (SC 16), i na temelju propisa: "Neka k tome učitelji drugih predmeta, posebno dogmatike, Svetoga pisma, duhovnog bogoslovlja i pastoralke nastoje, prema nutarnjim zahtjevima koji su svojstveni svakom pojedinom predmetu, tako obrađivati Kristovo otajstvo i povijest spasenja da se na taj način pokaže veza tih predmeta s liturgijom i jedinstvo svećeničkog odgoja". Isto tako valja naglašavati ono što njihov sakramentalni biljeg dariva *svim vjernicima*, a na to se tako malo misli i uvažava.

S tim je u vezi vrlo poučno ono što je sada Crkva odredila o blagoslovima. Na biljeg se krsnoga, potvrdom obogaćenoga svećeništva, dotično *sudioništva u Kristovu svećeništvu*, oslanja se saborski propis: "Neka se providi da neke blagoslovine mogu dijeliti i svjetovnjaci s potrebnim svojstvima, bar u posebnim prilikama i prema sudu ordinarija" (SC 79). Tako novi "*Blagoslovi*" u br. 18c Općih napomena imaju: Nakon akolita i čitača "i drugi laici, muškarci i žene, snagom općega svećeništva u koje su promaknuti po krštenju i potvrdi, mogu slaviti neke blagoslove, po obredu i obrascima koji su uz njih predviđeni." Kada će se kod nas uvriježiti to uzvišeno shvaćanje krsnoga svećeništva i njegovo primjenjivanje u obitelji? Onda bi, poticani liturgijom, svi bili i požrtvovaniji u svemu.

“Blagoslovi” odmah na početku imaju dvadesetak obrazaca obreda i molitava s napomenom da ih na isti način može obaviti svećenik ili svjetovni vjernik. Jedino kod početnog pozdrava - kada se upotrijebe riječi na koje se odgovara: “I s duhom tvojim” - svjetovnjak se služi drugim pozdravnim riječima. I na kraju blagoslovine, kada se daje blagoslov, svećenik to učini svečanijim riječima od svjetovnjaka. Po svojoj prilici se tu odrazuje mišljenje, kao i kod javnog čitanja evanđelja, da tek đakon prima na poseban način darove Duha Svetoga i da zato samo on može zajednicu pozdraviti usklikom: “Gospodin s vama!”

Da do toga sveukupnog shvaćanja dođe i da se ono što pravilnije i korisnije ostvaruje, uz studij nam je svima *najpotrebnija molitva*. U tu može spadati: dublje razmišljanje Gospina “Veliča”, poslanice Hebrejima, Otkrivenja, himna “O dođi Stvorče, Duše Svet”, posljednice “Dođi Duše presveti”, himna “O sjaju slave Očeve”, teologija litanijâ Imenu, Srcu i Krvi Isusovoj i slično.

Sve nas i što je naše trebaju prožimati Pavlove riječi: “Na hvalu Slave njegove (Božje)” (Ef 1,12) i Petrove: “Da se u svemu slavi Bog po Isusu Kristu” (1 Pt 4,11).

